

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 4.

V Ljubljani. 29. februvarija 1888.

Letnik 1.

Kako smo naredili šolski vrt v Dolenjem Logatcu.

Spisal in sestavil Vojteh Ribnikar.

II. Vrtna razdelitev in začetna doba.*)

Spomladi 1884. leta smo začeli vrt urejevati. Najprvo je bilo treba očistiti in osnažiti vse zemljišče, ker so je s kamenjem, s peskom, z apnom, z lesom in z drugimi za zidanje potrebnimi rečmi zavozili, onesnažili in pokvarili tako, da je bilo podobno slabemu, kamenitemu pašniku.

V prvo smo prekopali zemljišče tako globoko, da smo prišli do dobre, ne več onesnažene zemlje. Presejali smo to zmes skozi prav drobno mrežo in tako razdelili jo v dobro zemljo in s peskom in drugo šaro namešan grušč. Potem smo zemljišče še edenkrat prekopali, da se je steptana in zavožena zemlja zrahljala. Zemlje do 60 cm globoko prekopati in zrahljati, da bi zrak in sonce, dež, sneg in zmrzlina, kakor tudi vlažno zimsko vreme moglo blagodejno vplivati, ni bilo treba, niti trdih kep drobiti ter redilnih snovi rastlinam pripravljati t. j. rigolati ni bilo treba, kar bi se drugače na vsak način moralo zgoditi, ker smo morali vsled više ležečega vhoda in šolskega poslopja vrt tako na nekaterih krajih nad 50 cm zasuti, da se je vrtna površina uravnala.

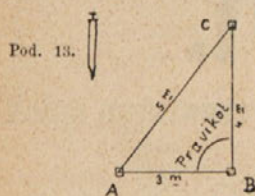
Pri kopanju temelja, zlasti kleti, dobili smo veliko dobre zemlje. To prst smo zvozili na širok kup tako, da je dobra, živa prst prišla spod, a globoče skopana slaba, mrtva prst na vrh, kjer se je v 2 letih prav dobro prezračila, prmrznila in razkrojila ter postala rodovitna. To je bilo že nekaj prsti, a proti velikosti vrta in zvišanju nekaterih leh bilo je je premalo. Drugod dobiti je ali celo kupiti in voziti jo na vrt, ni bilo mogoče. Poiskal sem je na vrtu, in sicer na onih mestih, katera sem odločil v načrtu za pota. Zemljo smo odvezli vso, jarke pa smo zasuli z gruščem, ki smo ga dobili pri snaženji, in tako rešili dobro prst, v pota pa spravili neporabno šaro in tista s tem pripravili tako, da se vsa voda, tudi o največem nalivu, precej odteče, ter da so pota vedno suha. Ker pa je bila v globočini le slaba, mrtva prst, zvozili smo tisto na on del vrta, katerega bomo najzadnjega obsadili, da se v tem času zagnoji, oziroma razkroji in rodovitna postane.

Ko smo pota s 3 lesenimi križi uravnali (splanirali) in z debelim peskom posuli, uravnali smo potem tudi lehe in sicer 25 cm više nad prvimi. Pota so se kmalu utrdila, lehe pa so se znižale, da so sedaj okoli 10 cm više.

Lehe in pota smo uredili; začetni je bilo treba urejevati rabate in posamezne lešice za drevesnico, sejalnico, pikirne lehe i. t. d. Skrajnja po 1 m široka in

*) Glej 3. št. „Vrtnarja“.

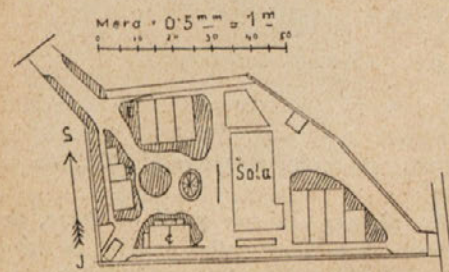
ravna pota so mi služila pri uravnavi pravokotnih leh za drevesnico, sejalnico i. t. d. Pravokote sem si odmeril tako le: Napravil sem tri priostrene količke do 30 cm dolge in 3 do 5 cm debele, zabil v vsakega žebliček tako, da je žebljeva glavica do 1 cm še iz količka gledala (glej podobo 13.). Na to sem privezal na žebliček prvega količka *A* (glej podobo 14.) zelo močno nit, odmeril tiste 3 m na dolgost in potem privezal količek *B*. Odmeril sem nato 4 m niti in pritržil tretji količek *C*. Slednjič sem namotal še 5 m niti in privezal konec *h* količku *A*. Kakor hitro sem nit enako močno napel, imel sem pravokoten trikot, katerega stran $AB = 3 \text{ m}$, $BC = 4 \text{ m}$ in $CA = 5 \text{ m}$ dolga; pravi kot pri črki *B*. Lehko sem torej na vsakem

Podoba 14.

prostoru na vrtu odmeril pravi kot brez drugih priprav.

Dobil sem na lehi *C* (glej podobo 15.) poleg rabate za drevesnico pravokotno leho, 15.5 m dolgo in 8.4 m široko, na katero vsadiš in lahko vzgojuješ v 32 vrstah 800 požlahtnjenih visokodebelnih sadnih drevesec. Vrste so po 50 cm , a drevesca v vrsti po 35 cm narazen. Poleg te lehe pa sta 2 manjši lehi, na katero vsadimo pritlikavce i. s. ena 8.5 m dolga in 2.80 m široka, druga pa 6.3 m dolga in 1.50 m široka. Na teh dveh lehah raste lahko do 219 pritlikavcev.

Podoba 15.

Na lehi *D* pripravila se je ena 10 m dolga in 6.30 m široka leha za drevesnico. Na to leho vsadimo v 21 vrstah po 19 drevesec, vkup 299 sadnih drevesec. Na ravno tej lehi naredili smo tudi 2 lehi za sejališče i. s. eno 5.8 m dolgo in 3.5 m široko, drugo pa 4.8 m dolgo in 4 m široko.

Na lehi *E* naredili smo 16.5 m dolgo in 12 m široko leho za drevesnico, na katero lahko vsadimo v 34 vrstah a 36 drevesec, vkup 1224 sadnih drevesec.

Na ta način sem dobil na lehah *C*, *D* in *E* za drevesnico 6 leh, na katerih vsako moremo do 400 drevesec v vzgojevanje vsaditi i. s. na lehi *C* dve, na lehi *D* eno in na lehi *E* tri, dovolj za 4letno vzgojo in 2letno počivanje; potem 2 lehi za sejališče in 2 lehi za vzgojo 60 pritlikavcev vsako leto.

Lehe ob plotu do 1.30 m široke rabile bodo za pikirne lehe in poskusno drevesnico šolske mladine, ker je za ureditev vrta za šolskim poslopjem leha *k*, na kateri bi se napravile pikirne lehe in lehe za zelenjadarstvo, primanjvalo denarjev.

Jeseni so se učili učenci, kako se sadno drevje s sejanjem pomnoži. Ko je ačelo zmrzovati, pripravil sem s šolarji leho sejalnico in vsejal $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{2}$ hruš. in $\frac{1}{4}$ jabol. semena. Pridržal pa si sem nekaj semena za pomladansko setev, da bi se prepričal, katera setev bode za naš 457 m nad morjem ležeči kraj boljša.

Najlepši cvetoči grmiči.

Prečital sem že nekaj knjig o lepih vrtovih in nekaj vrtnarskih cenikov. Povsod sem našel veliko vrsto imen raznih cvetočih grmičev. Človek, ki jih ni videl čvesti ter ne pozna njihove naravi, niti lahko izbirati ne more med velikansko to množico. In če nima zvedenega svetovalca, naroči si takih, ki imajo n. pr. najlepša imena. Kadar mu dojdejo, posadi jih z veseljem in nemirno čaka, da začno čvesti. A kako bridka prevara!! Grmič ima še drugo leto malo cvetja in še to

malo trpi le kratek čas. Kako si torej pomagati? Lahko! Razen rož (o katerih bomo še večkrat govorili) ni skoraj noben cvetoč grmič vreden, da bi ga sadili na odlično mesto na vrtu. Pač krasijo dajcija, hibiskus, jasmin in še nekoliko drugih vsak vrt. A sadimo naj jih le na take kraje, katerih ne moremo bolje ukoristiti. Na kraje pa, ki so le količkaj ugodni, saditi je pa bolje pritlična jabolka, hruške, češnje, marelice in breskve. Pomisliti le treba, kako lepega in različnega listja in cvetja je to drevje. A to še ni dovolj. Cvetje se ospe, listje porumeni in odpade, sad pa ostane in nam še do spomladi sladi življenje. Zato opominam: Ne sadite preveč cvetočih grmičev na vrte! Ampak vsadite na vsako priležno mesto ob zidu ali plotu pritlične palmete ali vertikalne kordone! To so najlepši, a tudi najkoristnejši cvetoči grmiči!

Janko Zirovnik.

Azorska potočnica.

Izmed cvetic, ki rastejo pod milim nebom, ni brž bolj priljubljene, nego je potočnica (*Vergissmeinnicht*, latinski *myosotis*). Zato je naravno, da so jo kmalu presadili na vrt ter tam pričeli vzgojevati umetno nove vrste ali pa so prenesli na vrt potočnice iz tujih daljnjih krajev. Kmalu bode petdeset let, kar so prinesli lepo vrsto te mične cvetlice, ki je polna modrega cvetja, z azorskih otokov Corvo in Flores. Da si je ta vrsta potočnic zelo razširjena, vendar je redkokrat videti njeno zvrst, ki nadkriljuje vse druge. Ta je *myosotis azorica* H. C. Watson (glej podobobi 16. in 17.). Graščinski vrtnar Döller v Schönbornu na Dolenje-avstrijskem vzgojuje jo z imenom „cesarica Elizabetá“. Ta vrsta je vse hvale vredna, ker podaje se lepo na vrtnih cvetličnih gredah, kakor je tudi lepa okenska rastlina. V lonci jo moreš vzgojiti kakor majhno drevesce. Na Dunaji kupujejo cvetlični trgovci najrajši to potočnico, ker se da kaj lepo povezavati v šopke in vence. Če rasto v peščeni zemlji ter jih imaš na primernem kraju, ohranijo se tudi suhe čez zimo. Pomnožujejo se prav lahko s potikovanci, ki se radi prijemljejo. Ako narediš potikovance zgodaj spomladi, presaditi moreš ukoreninjene rastline prav kmalu na plano, kjer te uže zgoda j spomladi razveseljujejo z lepim cvetjem, katerega je takrat še tako ubogo malo.

Podoba 16.

Podoba 17.

Našim sadjarjem.

Jurjevčev Šimen je šel pozno na jesen k svaku v gostje. In dobre volje so bili. Da bi se pa svak posebno izkazal, prinese naposled odhajajočemu Šimnu še nekaj izredno debelih in lepih jabolk. Šimen se jim neizrečeno čudi in povprašuje svaka, odkod jih je dobil. Ta mu pripoveduje, da je pred desetimi leti kupil cepič v Kranji, in da mu je letos ta cepič prvič rodil pet sadov. Šimen ga poprosi, da mu bode dal spomladi nekaj cepičev te izredne jablani. Dobro. In dobil je cepičev in cepil pred 10 leti. A do danes čaka zastoj sadu in ga bode še čakal. Kako to? Prav umevno. Ta jablan je take vrste, da dolgo ne rodi in še takrat malo, kadar začne.

Tacih Šimnov in tacih svakov je pri nas vse polno. Na lepoto sadu gledajo največ, na dobroto malo, a na rodovitnost nič. Zato pa imamo tudi vse polno štorcev, štučkov, sladkanov, srednie, rumenk i. t. d. po vrteh, a sadu pa neizrečeno malo. In kadar pride rodovito leto, kakor pred nekoliko leti, tedaj se pa jezi tist, ki ima 20 debel, da ni skupil nič za sadje, a sosed je pa 40 gld. Zato je pa nujno potrebno, da odpravimo te napake. Cepimo torej vrste, ki so za kupčijo, ne pa za — oči. Za kupčijo morajo biti jabolka malo kislja in težka. G. R. Dolenc piše v svojem „Sadjarstvu“, da bi morala biti vsaj $\frac{1}{3}$ vseh jablan pri nas angleška zlata parmena.

Poslušajmo ga! Saj je to eno najfinejših jabolk, bodi si za mizo ali gospodarstvo. Druga priporočila vredna jabolka so: Landberški kosmač, rdeči jesenski kalvil, Oberdikov kosmač, rumeno žlahtno, tafelček, Osnabriški kosmač itd. Hruške: Tepke za mošt najboljše, Brutta bona za sušilo, za prodaj pa Amanlijeva, Dilova, Koperčariča itd. Ne čakajmo pa, kedaj se bode vzljubilo našim štorcem, sladkanom itd. obilo lepega sadu roditi, nego precepimo jih še to pomlad z gori omenjeni vrstami! Le na ta način nam bodo drevesa rodila kmalu in obilo sadu.

Janko Žirovnik.

Raznotere vrtnarske reči.

Kako ravnati z zmrzlimi trtami. Splošnega pravila, kako ravnati z zmrzlimi trtami, ni mogoče dati, ker trta more biti oškodovana različno. Ako so trte že po zimi zmrznile, kar je še primeroma dobro, dá se škoda nekoliko popraviti spomladi s pravilno režnjo. Veliko slabše je pa, če trti škoduje spomladanski mraz, kadar je uže trta obrezana, kajti tu se z režnjo ne dá nič opraviti.

Pri režnji trt, ki so bile oškodovane po zimskem mrazu, gledati je na to, da se kolikor mogoče reši trte, da se more potem naprej razvijati. Seveda ne more biti pravilna režnja v tacih slučajih; izkušen vinogradnik edin more tukaj pravo pogoditi.

Pri poškodovanji po spomladanskem mrazu je reč veliko težavnejša. Ako so uže po zimi zmrznila glavna očesa, zapreči spomladanski mraz razvijanje stranskih očes, in tako gre up za kako letino po vodi. V tem slučaju je skušati vsaj vzgojiti les za prihodnje leto. Ako je spomladanski mraz poškodoval glavna očesa, dobiti je s stranskimi očesi vendar še nekaj letine. Vrhovi mladih poganjkov morejo biti zmrzli, spodnji deli pa še živi. V tem slučaju je skrbeti, da se prikršajo stranski poganjki, kateri se razvijajo, kajti če vzgojimo le malo, pa močnih trt, dobimo pridelek še to leto in les za drugo leto. Kar je zmrzlega, to seveda je vse odstraniti; zaradi tega dobi trta nepravilno obliko, katero ji je šele drugo ali tretje leto mogoče popraviti.

Mlada drevesa, katera so oglodali zajci, je najbolje tako le zdraviti:

Ako ni drevesna lubad še oglodana okrog in okrog, rešimo še vedno lahko takda drevesa in to toliko laže, kolikor manjša je rana. Najboljša je pa zato navadna cepilna smola, katera je tudi mrzla tekoča. Cepilno smolo si lahko sam narediš. Vzemi navadne čevljarske smole, katera bodi kolikor mogoče čista, razgrej jo na ognji in kadar jo odstaviš od ognja, prilij jej polagoma na vsak kilogram smole 10 dekagramov špirta. Ta smola je tekoča, in s čopičem moreš hitro in dobro vse rane zamazati. Splah je to mazilo najboljše za vsakovrstne rane. Ako smola s časom otrdi, napraviš jo zopet tekočo, če ji doliješ špirta.